

ՀԱՅ-ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ՏԵՐ-ԲԱԼՅԱՆ ԱՐԵՆ ՎԱՀՐԱՄԻ

**Իրավունքի գլոբալացումն արդի ժամանակաշրջանում
(տեսական-իրավական վերլուծություն)**

ԺԲ.00.01 - «Պետության և իրավունքի տեսություն և պատմություն, պետական և իրավական ուսմունքների պատմություն» մասնագիտությամբ իրավաբանական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության

ՍԵՂՄԱԳԻՐ

ԵՐԵՎԱՆ – 2019

РОССИЙСКО-АРМЯНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

ТЕР-БАЛЯН АРЕН ВАГРАМОВИЧ

**Глобализация права в современный период
(теоретико-правовой анализ)**

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – «Теория и история государства и права, история государственных и правовых учений»

ЕРЕВАН – 2019

**Ատենախոսության թեման հաստատվել է ՀՀ ԳԱԱ Փիլիսոփայության,
սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի գիտական խորհրդում**

Գիտական ղեկավար՝

իրավաբանական գիտությունների
թեկնածու **Լ. Ա. Ղազանջյան**

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝

իրավաբանական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր **Ռ. Գ. Պետրոսյան**
իրավաբանական գիտությունների
թեկնածու, դոցենտ **Ա. Լ. Ասատրյան**
**ՀՀ ոստիկանության կրթահամալիրի
ակադեմիա**

Առաջատար կազմակերպություն՝

Ատենախոսության պաշտպանությունը կայանալու է 2019 թվականի հուլիսի
12-ին ժամը 16:00-ին Հայ-Ռուսական համալսարանում գործող ՀՀ ԲՈԿ-ի
Իրավագիտության 063 մասնագիտական խորհրդի նիստում (0051, ք. Երևան,
Հովսեփ Էմինի 123):

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ Հայ-Ռուսական համալսարանի
գրադարանի գիտաշխատողների ընթերցասրահում:

Սեղմագիրն առաքված է 2019 թվականի հունիսի 1-ին:

**Մասնագիտական խորհրդի գիտական քարտուղար,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու**

Ջ. Տ. Հայրապետյան

**Тема диссертации утверждена на заседании Ученого совета Института
философии, социологии и права НАН РА**

Научный руководитель:

кандидат юридических наук
Казанчян Л.А.

Официальные оппоненты:

доктор юридических наук, профессор
Петросян Р.Г.

кандидат юридических наук, доцент
Асатрян А. Л.

Ведущая организация:

**Академия образовательного комплекса
полиции РА**

Защита состоится 12-го июля 2019 года в 16:00 часов на заседании
специализированного совета 063 по Юриспруденции ВАК РА при Российско-
Армянском Университете (0051, г. Ереван, ул. Овсепя Эмина 123).

С диссертацией можно ознакомиться в читальном зале научных работников
библиотеки Российско-Армянского Университета.

Автореферат разослан 1-го июня 2019 года.

**Ученый секретарь специализированного совета,
кандидат юридических наук**

Дж. А. Айрапетян

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Թեմայի հետազոտության արդիականությունը. Քաղաքակրթությունների զարգացման արդի պայմաններում գլոբալացումը՝ որպես տարբեր քաղաքակրթական համակարգերի մերձեցման գործընթաց, ենթադրում է նաև այդ քաղաքակրթությունների իրավական համակարգերի ինտեգրում մեկ միասնական իրավական տարածություն՝ միևնույն ժամանակ պահպանելով ազգային-իրավական մշակույթների հարաբերական ինքնուրույնությունը և առանձնահատկությունները:

Զարգացումների այս համայնապատկերում իրավունքը ձեռք է բերում որակական նոր հատկանիշներ (օրինակ՝ ինտեգրման, հարատև փոփոխականության, փոխօրինակման, ճկունության, համադասման (կոորդինացման) և այլն) և նոր հնարավորություններ՝ վերածվելով վերպետական, վերազգային իրավունքի: Այս առումով գտնում ենք, որ իրավունքը աստիճանաբար ձեռք է բերում համաիրավական մշակութային նշանակություն և հասարակական հարաբերությունների համապարփակ սոցիալական կարգավորիչի հատկություն: Բացի դրանից անհրաժեշտ է ընդգծել, որ իրավունքը, որպես զուտ սոցիալ-նորմատիվ կարգավորիչ, ավանդական գործառույթից վերափոխվում է նաև քաղաքակրթությունների ինտեգրման հզոր գործիքակազմի:

Պետությունների, միջազգային և տարածաշրջանային քաղաքական և տնտեսական կազմակերպությունների ինտեգրացման գործընթացը տարբեր բնագավառներում իր ավարտական ձևակերպումն է ստանում իրավունքի միջոցով, որում արտացոլվել է նաև այդ գործընթացի մասնակիցների ազատ կամարտահայտությունը:

Այսպիսով, կարելի է արձանագրել, որ համաշխարհային մակարդակով գլոբալացման գործընթացները չեն կարող իրականացվել առանց իրավունքի և իրավական գլոբալացման, որը շոշափում է ոչ միայն միջազգային, այլև ազգային-իրավական համակարգերը:

Բացի վերոնշվածից, թեմայի հետազոտության արդիականությունը պայմանավորված է նաև այն հանգամանքով, որ Հայաստանի Հանրապետությունը թափշյա, ոչ բռնի հեղափոխության արդյունքում միջազգային ասպարեզում ձեռք է բերել մեծ հեղինակություն ու համակրանք, ինչի շնորհիվ ակտիվորեն ներգրավվել է միջազգային համապարփակ և տարածաշրջանային կառույցներում ու իրավական համակարգերում: Հետևաբար, անհրաժեշտություն է առաջացել նաև գիտականորեն ուսումնասիրել նոր իրողությունների պայմաններում իրավական գլոբալացման և իրավական ինտեգրման հետ կապված հիմնախնդիրները:

Հիմնականում վերոնշվածով է պայմանավորված թեմայի ընտրությունը և հետազոտության արդիականությունը:

Թեմայի գիտական ուսումնասիրության վիճակը: Սույն ատենախոսական աշխատանքի թեման հայրենական իրավագիտության մեջ գրեթե չուսումնասիրվածներից է, և այս առումով, սույն հետազոտությունը, մեծամասամբ լրացնելու է առկա բացերը: Չնայած դրան, հայրենական գրականության մեջ քննարկվող հիմնախնդիրը որոշակիորեն շոշափվել է հատկապես իրավագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր Վ.Ն. Այվազյանի, Գ.Գ. Հարությունյանի, Գ.Հ. Սաֆարյանի, Հ.Մ. Ստեփանյանի, Ա.Գ. Վաղարշյանի աշխատություններում, որոնք սույն ատենախոսության համար հանդիսացել են տեսական և մեթոդաբանական հիմք:

Քննարկվող թեմային անդրադարձ են կատարել նաև արևմտյան և ռուս գիտնականները, մասնավորապես՝ Վ. Բերնամը, Ռ. Դավիթը, Հ.Հարթը, Ս.Ս. Ալեքսեևը, Մ.Ի. Բայտինը, Գ.Վ. Մալցևը, Մ.Ն. Մարչենկոն, Վ.Ս. Ներսիսյանցը, Մ.Ա. Պշենիչնիկովը և այլք:

Հավուր պատշաճի գնահատելով վերոնշյալ գիտնականների էական ներդրումն իրավական գլոբալացման հիմնախնդիրների լուսաբանման խնդրում՝ այնուհանդերձ գտնում ենք, որ սույն ատենախոսական աշխատանքը ընդգրկում է քննարկվող հիմնախնդիրների հետ կապված համալիր հարցադրումների շրջանակը և ներկայանում է որպես համակարգված ու ամբողջական գիտական հետազոտություն:

Հետազոտության օբյեկտն է իրավական գլոբալացումն որպես այդպիսին:

Հետազոտության առարկան է իրավական գլոբալացման հետ կապված համալիր հիմնախնդիրների ամբողջությունը, դրանց էությունը, առանձնահատկությունները, ժամանակակից հայեցակարգային մոտեցումները:

Հետազոտության նպատակն ու խնդիրները. Սույն ատենախոսական աշխատանքի նպատակն է արդի իրավագիտության դիրքերից և իրավական պրակտիկայի վերլուծության հիման վրա կատարել համակարգված ու համալիր հետազոտություն՝ իրավական գլոբալիզացիայի էության և բովանդակային առանձնահատկությունների վերաբերյալ:

Դրված նպատակին հետամուտ՝ հեղինակն իր առջև դրել է **հետևյալ խնդիրների լուծումների անհրաժեշտությունը.**

- բացահայտել իրավական գլոբալացման հասկացությունը և էությունը,
- վեր հանել իրավական գլոբալացման բովանդակային առանձնահատկությունները,
- ներկայացնել իրավունքի գլոբալացման նախապայմանները,
- պարզաբանել իրավունքի գլոբալացման դրսևորումները պոզիտիվ իրավունքում,
- լուսաբանել համեմատական իրավունքի պատմական զարգացման ուղենիշներն՝ իրավական գլոբալացման համատեքստում,

- վերլուծել իրավակարգավորիչ մրցակցության առանձնահատկություններն իրավունքի գլոբալացման ընդհանուր համայնապատկերում:

Հետազոտության մեթոդաբանական հիմքերը. սույն ատենախոսական աշխատանքում հեղինակն օգտագործել է ինչպես ընդհանուր գիտական, այնպես էլ՝ մասնավոր գիտական մեթոդները: Որպես ընդհանուր գիտական մեթոդաբանական հիմունքներ կիրառվել է համընդհանուր դիալեկտիկական մեթոդը, իսկ մասնավոր գիտական մեթոդներից՝ իրավահամեմատական, ձևական-իրավաբանական վերլուծության, համակարգային-կառուցվածքային վերացության և այլ մեթոդներ:

Հետազոտության տեսական հիմք են հանդիսացել հայրենական և արտասահմանյան գիտնականների՝ Ն.Ա. Այվազյանի, Պ. Արչերի, Ե. Ռ. Դանիելյանի, Վ.Վ. Լազարևի, Վ.Ն. Կարտաշովի, Պ.Ա. Կրուգի, Դ.Օ. Կուտաֆինի, Վ.Հ. Հովհաննիսյանի, Լ.Ա. Ղազանջյանի, Գ.Վ. Մալցևի, Մ.Ն. Մարչենկոյի, Օ.Վ. Մարտիշինի, Ա.Մ. Միրզոյանի, Լ.Հ. Մորզանի, Վ.Ս. Ներսեսյանցի, Ռ. Ռոբերտսոնի, Զ.Վ. Սալմոնդի, Գ.Հ. Սաֆարյանի, Տ.Գ. Սաֆարյանի, Օ.Ֆ. Սկակունի, Հ.Մ. Ստեփանյանի, Ա.Գ. Վաղարշյանի, Ա.Ա. Վասիլևի, Ա.Բ. Վենգերովի, Յու.Ա. Տիխոմիրովի, Ա. Քինգի, Լ.Լ. Ֆոլլերի և այլոց աշխատությունները:

Հետազոտության նորմատիվ հիմքն են կազմում միջազգային և ներպետական նորմատիվ-իրավական ակտերը, այդ թվում՝ ՀՀ Սահմանադրությունը, ինչպես նաև՝ դատական պրակտիկայի նյութերը:

Հետազոտության գիտական նորույթն ամենից առաջ կայանում է նրանում, որ հեղինակը համակարգված և համալիր վերլուծության է ենթարկել իրավական գլոբալիստիկայի հետ կապված համալիր հիմնախնդիրները, մասնավորապես՝ իրավունքի գլոբալացման էությունը, բովանդակային առանձնահատկությունները, զարգացման հիմնական միտումները, իրավական գլոբալացման ներգործության հիմնական ուղղությունները՝ ազգային իրավունքի և իրավակիրառ պրակտիկայի զարգացման վրա:

Սույն ատենախոսական հետազոտությունը աչքի է ընկում ներառված հարցադրումների բազմազանությամբ, դրանց համարժեք լուծումների հիմնավորվածությամբ և տրամաբանական փաստարկվածությամբ, ինչի շնորհիվ այն դրականորեն առանձնանում է հիմնախնդրին նվիրված այլ գիտական աշխատություններից և ներկայանում է որպես համակարգված ու ամբողջական հետազոտություն, որը նորույթ է ոչ միայն հայրենական, հետխորհրդային, այլև՝ մասամբ արևմտյան իրավագիտության ոլորտում:

Հետազոտության գիտական նորույթի տարրեր են պարունակում նաև **պաշտպանության ներկայացվող հետևյալ հիմնական դրույթները.**

1. Արդի դարաշրջանի հիմնական մարտահրավերներից են իրավունքի համընդհանրացման, ստանդարտացման և տարբեր իրավական համակարգերի

ինտեգրման օրինաչափ ու օբյեկտիվ գործընթացները, որոնք նշանակալի ներգործություն կունենան ազգային իրավաստեղծ և իրավակիրառ գործընթացների բովանդակային զարգացման վրա:

2. Իրավական գլոբալացման գործընթացն անխզելիորեն փոխկապակցված է համաշխարհային տնտեսական, քաղաքական գործընթացների, ինչպես նաև՝ սոցիալ-մշակութային արժեքների մերձեցման ու փոխազդեցությունների գործընթացների հետ, քանի որ վերջիններիս ներգործությունն ուղղակի կանխորոշում է իրավական գործընթացի բովանդակությունը, որոշակիացնում է իրավական գործընթացներն ու եղանակները, իրավական ինտեգրման հիմնական ուղղությունները:

3. Համընդհանուր գլոբալացումը ենթադրում է, նախ և առաջ, սոցիալ-իրավական հարաբերությունների ինտեգրացում, ինչը պայմանավորված է իրավական սահմանների հաղթահարմամբ և նոր «իրավական տարածքների» նվաճմամբ, իրավահարաբերության սուբյեկտների կազմի ընդլայնմամբ:

4. Իրավական գլոբալացումը ենթադրում է նաև աշխարհում գոյություն ունեցող տարբեր իրավական համակարգերի մերձեցում, մասնավորապես խոսքը վերաբերում է անգլո-ամերիկյան իրավական ընտանիքների կոնվերգենցիայի գործընթացին: Այդ գործընթացի համատեքստում օրենսդրական ակտերը անգլո-սաքսոնական իրավունքում ձեռք են բերում առաջնային իրավունքի աղբյուրներ, իսկ մայրցամաքային (ռոմանոգերմանական) իրավական համակարգում դատական նախադեպերը աստիճանաբար վերածվում են իրավունքի աղբյուրների:

5. Գլոբալ իրավական համակարգի կայուն զարգացման մոդելի ձևավորումն ու զարգացումը բազմաթիվ առումներով պայմանավորված են տարածաշրջանային և ազգային ենթահամակարգերի նպատակաուղղված, փոխհամաձայնեցված և փոխակերպվող գործընթացների արդյունավետությամբ, որոնք որպես կոնվերգենցիոն և տրանսֆորմացիոն գործընթացներ տևական ժամանակաշրջան կպահանջեն:

6. Ատենախոսությունում հեղինակը հիմնավորում է, որ գլոբալ համաշխարհային իրավունքը միմյանց հետ փոխկապակցված և փոխներգործող իրավական կառուցակարգերի ու միջոցների միասնական ամբողջական համակարգ է, որը որպես համաքաղաքակրթական իրավական մշակույթ և համընդհանուր նորմատիվ կարգավորիչ՝ կոչված է ապահովել անհատ-հասարակություն-պետություն-վերպետական կառույց փոխհարաբերության գործընթացը՝ սահմանելով իրավաբանորեն ամրագրված հանձնարարականների իրացման կարգը:

7. Կատարված ուսումնասիրությունները վկայում են, որ իրավական գլոբալիստիկայի ձևավորումը տեղի է ունենում երկու ուղղությամբ՝ լայն և նեղ: Զարգացման լայն ուղղությունը հանդիսանում է գլոբալ իրավական համակարգի

ձևավորման հեռանկարի ուսումնասիրություն, որն ընդգրկում է. 1) համընդհանուր իրավական հասկացություններն ու սկզբունքները, 2) համընդհանուր նորմատիվ-իրավական ակտերը, 3) իրավահարաբերությունները, 4) համաշխարհային իրավական քաղաքականությունը, մշակույթն ու խորհրդանիշները, 5) միասնական իրավական պրակտիկան, 6) համընդհանուր ճանաչում ստացած իրավական ինստիտուտները, կազմակերպությունները, որոնք իրականացնում են իրավական քաղաքականությունը, ինչպես նաև զբաղվում են իրավաստեղծ, իրավակիրառ և իրավապաշտպան գործունեությամբ:

8. Իրավական գլոբալիստիկայի ձևավորման և զարգացման առաջին ուղղությունը հեռանկարային է և նախատեսում է գլոբալ իրավական համակարգի մեջ ներառել միջազգային իրավունքը, որը կարգավորում է պետությունների և միջազգային, միջպետական կազմակերպությունների միջև հարաբերությունները: Ավելին՝ կարգավորման ծավալն էականորեն խորանում է միջպետական հարաբերությունների ամրապնդման շնորհիվ, որոնք ներառում են միջազգային հանցագործությունների դեմ պայքարը, անձի իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունն ու երաշխավորվածությունը, էկոլոգիական խնդիրների լուծումը, գլոբալ ֆինանսական համակարգի կարգավորումը և այլն: Այստեղ են ի հայտ գալիս իրավական համակարգերի ներդաշնակեցման և միասնականացման գործընթացները:

9. Իրավական գլոբալիստիկայի ձևավորման և զարգացման երկրորդ՝ նեղ ուղղությունը, սահմանափակված է աշխարհում գլոբալ գործընթացները կարգավորող համընդհանուր նորմերի ձևավորման ուսումնասիրությամբ: Իրավական գլոբալիստիկան իրականացնում է գլոբալ հաղորդակցության սուբյեկտների հարաբերությունների, գլոբալ խնդիրների լուծման միջազգային գլոբալ նորմերի ձևավորման և կիրառման ոլորտի ուսումնասիրություններ և ընդգրկում է միջազգային իրավունքի այն բոլոր ոլորտները, որոնք իրենց ուրույն ազդեցությունն են թողնում արդի ազգային-իրավական համակարգերի ձևավորման վրա: Դրանցից են. ներպետական օրենսդրությունում ամրագրված միջազգային իրավունքի հիմնարար սկզբունքները, միջազգային քրեական իրավունքը, մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային կառուցակարգերը, միջազգային էկոլոգիական իրավունքը և այլն:

10. Արդի ժողովրդավարական, իրավական պետությունում, որպես իրավունքի գլոբալացման արդյունք, բնական իրավունքն ու գործող իրավունքը միմյանց չեն հակադրվում, քանի որ դրական իրավունքն իրավաբանորեն ամրագրում է մարդու բնական, անքակտելի իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի ամբողջությունը՝ ստեղծելով վերջիններիս պաշտպանության և իրացման համապատասխան երաշխիքներ և կառուցակարգեր:

Հիմք ընդունելով բնական և դրական իրավունքների փոխկապակցվածությունն ու փոխներգործությունն իրավունքի գլոբալացման համատեքստում՝ իրավունքը հանդես է գալիս հասարակական գիտակցության ձևի տեսքով, քանի որ յուրաքանչյուր օրենքի նորմ գործում է այն մարդկանց իրավահասակացության պիզմայի ներքո, ովքեր ստեղծում, կիրառում և իրականացնում են դրանք:

11. Իրավական միջազգայնացումը հիմնականում գլոբալացման ընդհանուր գործընթացների հետևանք է, որն ընդգրկված է ժամանակակից հասարակության կյանքի հիմնական ոլորտներում: Իրավական միջազգայնացման էությունը կայանում է նրանում, որ ներպետական իրավունքը սերտորեն կապվում, միահյուսվում է ներպետական այլ իրավական համակարգերի հետ:

12. Աշխատանքում արդի պետության և իրավունքի տեսությունում իրավունքի միջազգայնացումը դիտարկվում է օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ գործընթացների համատեքստում: *Իրավունքի միջազգայնացումը օբյեկտիվ համապետքստում* մատնանշում է, որ շրջակա միջավայրը, ազատ տնտեսական հարաբերությունները իրենց ուրույն ազդեցությունն են թողնում անձի վրա, իսկ վերջինս, լինելով հասարակության անդամ, ձգտում է կյանքի ավելի բարենպաստ պայմանների և չափորոշիչների, ինչն էլ իր հերթին հանգեցնում է պետությունում միասնական իրավական կարգավորումներին:

Իրավական միջազգայնացման սուբյեկտիվ կողմն իր բնույթով նպատակաուղղված է և կազմում է որոշակի կանոնների, սկզբունքների, մեթոդների, եղանակների ամբողջություն, որի շնորհիվ իրագործվում է իրավունքի միջազգայնացումը: Իրավական միջազգայնացման միջոցների (ձևերի), շարքին են դասվում՝ ընդօրինակումը (ռեցեպցիան), ներդաշնակեցումը և միասնականացումը (ունիֆիկացիան): Հարկ է նշել, որ արդի իրավաբանական գրականությունում իրավական միջազգայնացման ձևերի առանձնացումը հանդիսանում է դիսկուրսի առարկա, քանի որ իրավաբաններից ոմանք նույնականացնում են այդ բոլոր ձևերը, իսկ մյուսները հիմնավորում են դրանց տարանջատման անհրաժեշտությունը:

13. Իրավունքի գլոբալացման ներառումը գլոբալացման ինդեքսներում կարող է էապես նպաստել գլոբալ իրավական համակարգի կայուն զարգացմանը, իրավական ընտանիքների մերձեցմանն ու ներպետական իրավական համակարգում առկա խնդիրների լուծմանը:

Հետազոտության տեսական նշանակությունը կայանում է նրանում, որ հետազոտության արդյունքների հիման վրա ձևավորված տեսական դրույթները և եզրահանգումները որոշակիորեն կզարգացնեն իրավունքի տեսության համապատասխան բաժինները, ինչպես նաև՝ ստացված արդյունքները կարող են օգտագործվել հետագա հետազոտողների կողմից՝ իրենց գիտական ուսումնասիրությունների գործընթացում:

Հետազոտության գործնական նշանակությունը կայանում է նրանում, որ աշխատանքում ձևակերպված հիմնարար դրույթները կարող են օգտագործվել իրավաստեղծ և իրավակիրառ գործընթացներում, ինչպես նաև ուսումնական դասընթացների ժամանակ:

Հետազոտության արդյունքների փորձարկումը. Ատենախոսական աշխատանքը նախապատրաստվել է ՀՀ ԳԱԱ Փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի Պետաիրավական հետազոտությունների բաժնում, որտեղ իրականացվել է աշխատանքի քննարկումն ու գրախոսությունը:

Ատենախոսական աշխատանքի հիմնական դրույթներն արտացոլվել են հեղինակի մի շարք գիտական հրապարակումներում:

Ատենախոսության կառուցվածքը: Աշխատությունը բաղկացած է՝ ներածական մասի երեք գլխից, որոնցում ներառված են ինը ենթագլուխներ, ամփոփումից և օգտագործված գրականության ցանկից:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՌՈՑ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ներածության մեջ հիմնավորվում է ատենախոսության թեմայի հետազոտության արդիականությունը, ներկայացվում է գիտական մշակվածության աստիճանը, հետազոտության նպատակն ու խնդիրները, օբյեկտն ու առարկան, մեթոդաբանական, տեսական և նորմատիվ հիմքերը, գիտական նորույթը, պաշտպանության ներկայացվող դրույթները, ատենախոսական աշխատանքի տեսական և գործնական նշանակությունը:

Աշխատանքի «Իրավունքի գլոբալացումը որպես համալիր իրավական ինստիտուտ» վերտառությամբ առաջին գլուխը բաղկացած է երեք ենթագլխից:

Առաջին գլխի առաջին ենթագլխում՝ **«Իրավունքի գլոբալացում» հասկացության վերաբերյալ ժամանակակից հայեցակարգի մոտեցումներ»** վերնագրով, հեղինակը բացահայտել է «գլոբալացում» և «իրավունքի գլոբալացում» հասկացությունների էությունն ու ընդհանուր բնութագիրը:

Առաջին գլխի երկրորդ ենթագլխում՝ **«Գլոբալ սոցիալական համակարգի ընդհանուր բնութագիրը» վերնագրով**, հեղինակը հանգամանորեն քննարկել է գլոբալացման ազդեցության (ուղղակի կամ անուղղակի) ներքո իրականացվող սոցիալ-իրավական հարաբերությունների փոխակերպումները՝ մարդու իրավունքների և օրենսդրական կարգավորումների ոլորտներում:

Աշխատանքի առաջին գլխի երրորդ ենթագլխում՝ **«Իրավունքի գլոբալացման առաջացման նախապայմանները»** վերնագրով, հանգամանորեն վերլուծության են ենթարկվել քաղաքակրթության, որպես իրավունքի գլոբալացման հիմնական նախապայմանի, և իրավական գլոբալիստիկայի ձևավորման և զարգացման առանձնահատկությունները: Ընդհանուր առմամբ, արդի իրավաբանները

քաղաքակրթության զարգացումը դասակարգում են երեք հիմնական տեսակների. 1) քաղաքակրթության զարգացումն առանց առաջընթացի, 2) քաղաքակրթության փուլային զարգացում, 3) քաղաքակրթության առաջադիմական զարգացում: Կատարված ուսումնասիրությունները վկայում են, որ գլոբալ քաղաքակրթության տարրերը ձևավորվում և զարգանում են անհամաչափ: Դրանցից շատերը՝ մարդը, տնտեսությունը, տեղեկատվական տեխնոլոգիաները, անմիջականորեն ենթարկվել են գլոբալացման, իսկ որոշ տարրեր, ինչպիսիք են՝ հոգևոր ոլորտը, իրավունքը, սոցիալ-քաղաքական հարաբերությունները, փոփոխման են ենթարկվում տևական ժամանակահատվածում: Հետևաբար, միասնական գլոբալ իրավական համակարգի ստեղծման համար անհրաժեշտ է այն պետությունները, որոնք դասվում են քաղաքակրթության զարգացման երկրորդ ձևին, ինտեգրել «քաղաքակրթության առաջադիմական զարգացում» երրորդ ձևում:

Աշխատանքի երկրորդ գլուխը՝ **«Իրավունքի կառուցվածքային տարրերի գլոբալացումը»** վերտառությամբ, բաղկացած է երկու ենթագլխից:

Աշխատանքի երկրորդ գլուխի առաջին ենթագլխում՝ **«Իրավունքի գլոբալացման դրսևորումները պոզիտիվ իրավունքում»** վերնագրով, հեղինակը հանգամանորեն ներկայացնում է գլոբալացման ազդեցությունը իրավական աղբյուրների (օրենքի, դատական նախադեպի, իրավական սովորույթի, իրավական դոկտրինի, նորմատիվ-իրավական պայմանագրի), ինչպես նաև ժամանակակից իրավական համակարգերի (ռոմանագերմանական, անգլոսաքսոնական, կրոնական և ավանդական իրավական համակարգեր) զարգացման վրա: Անգլո-ամերիկյան իրավական ընտանիքի երկրներում դատական նախադեպը մինչև այժմ համարվում է իրավունքի գլխավոր աղբյուրը: Ռոմանագերմանական իրավական ընտանիքի երկրների մեծ մասում ևս այն հանդես է գալիս որպես իրավունքի ձևական-իրավական աղբյուր, չնայած տեսական առումով մերժվում է որպես այդպիսին: Հեղինակը նաև ընդգծում է իրավական սովորույթի ինքնատիպությունը մահմեդական իրավունքով երկրներում, որտեղ նույնիսկ մեր օրերում գերիշխում է կարևորագույն դրույթն այն մասին, որ սովորույթն օժտված է նորմի նշանակությամբ: Այն կարող է արդարացում ծառայել նույնիսկ Ղուրանի և Սուննայի որոշ օրենքներից հեռանալու համար:

Աշխատանքի երկրորդ գլխի երկրորդ ենթագլխում՝ **«Իրավաբանական գործունեության գլոբալացման առանձնահատկությունները»** վերնագրով, ներկայացվում է իրավաբանական գործության բնութագիրը՝ իրավաբանների կամային գործունեություն, հիմնված իրավագիտակցության և իրավական մտածողության վրա, օժտված ինչպես բանական, այնպես էլ բարոյական հատկանիշներով: Ավելին, հանգամանորեն վերլուծության են ենթարկվում իրավաբանական գործունեության սուբյեկտների՝ փաստաբանների, դատավորների գործունեության

սկզբունքների առանձնահատկությունները, որոնք վրա իր ուրույն ազդեցությունն է թողել իրավունքի գլոբալացումը: Իր հերթին, դիտարկելով գլոբալացումն իրավաբանական գործունեությունում, անհրաժեշտ է առանձնացնել իրավաբանական գործունեության երկու միմյանց հետ փոխկապակցած հիմնական տեսակներ՝ **իրավաստեղծ և իրավակիրառ գործունեությունը**, իսկ իրավաբանական գործունեության մնացած բոլոր դրսևորումները՝ վերոհիշյալ գործունեության տեսակների նկատմամբ անհրաժեշտ է դիտարկել որպես երկրորդական:

Աշխատանքի երրորդ գլուխը՝ **«Իրավունքի գլոբալացման գործընթացի հիմնական տեսակներն ու եղանակները»** վերտառությամբ, բաղկացած է չորս ենթագլխից:

Աշխատանքի երրորդ գլխի առաջին ենթագլխում՝ **«Իրավունքի գլոբալացման եղանակների և ձևերի առանձնահատկությունները»** վերնագրով, հեղինակը հանգամանորեն վերլուծության է ենթարկում իրավունքի գլոբալացման բազմաշերտ գործընթացի տեսակների՝ **ինտեգրման, իրավունքի միջազգայնացման, իրավունքի անմիջական իրականացման (իմպլեմենտացիա) առանձնահատկությունները: Իրավական ինտեգրումը** բնութագրվում է որպես համաշխարհային նորմերի համակարգի ձևավորում, որոնք կազմակերպում և ապահովում են արդի պետության, հասարակության և անհատի կյանքի տարբեր ոլորտներում միջազգային փոխներգործությունը: Կատարված ուսումնասիրությունները վկայում են, որ արդի իրավաբանական գրականությունում իրավունքի գլոբալացման բազմաշերտ գործընթացը ներառում է իրավունքի **ինտեգրում, իրավունքի միջազգայնացում, իրավունքի անմիջական իրականացում (իմպլեմենտացիա):** Իրավական միջազգայնացման էությունը կայանում է նրանում, որ ներպետական իրավունքը սերտորեն կապվում, միահյուսվում է ներպետական այլ իրավական համակարգերի հետ: Իր հերթին իրավական միջազգայնացման սուբյեկտիվ կողմն իր բնույթով նպատակաուղղված է և իրենից ներկայացնում է որոշակի կանոնների, սկզբունքների, մեթոդների, եղանակների ամբողջություն, որի շնորհիվ իրագործվում է իրավունքի միջազգայնացումը: **Իրավական միջազգայնացման միջոցների (ձևերի) շարքին են դասվում՝ ընդօրինակումը (ռեցեպցիան), ներդաշնակեցումը և միասնականացումը (ունիֆիկացիան):** Իր հերթին, **ներդաշնակեցումը** հանդիսանում է իրավական համակարգերի կամ դրանց առանձին ինստիտուտների, ճյուղերի աստիճանական մերձեցմանն ուղղված գործընթաց, պայմանավորված արդի սոցիալ-տնտեսական, իրավաքաղաքական իրողություններով:

Աշխատանքի երրորդ գլխի երկրորդ ենթագլխում՝ **«Համեմատական իրավունքի պատմական զարգացումը, իրավունքի գլոբալացման ակունքներում»** վերնագրով, ներկայացվում է համեմատական իրավունքի առաքելությանը իրավունքի գլոբալացման գործընթացում, ինչպես նաև իրավաքաղաքական մտքի

ականավոր ներկայացուցիչների մոտեցումները համեմատական իրավունքի վերաբերյալ: Ակնհայտ է, որ տարբեր իրավական համակարգերը պարբերաբար միմյանցից փոխառել են իրավական մտքի լավագույն դրսևորումները և օրինակ են հանդիսացել պետությունների իրավունքի զարգացման համար, արդյունքում բերելով իրավունքի անուղղակի գլոբալացման, որտեղ գործիքը հանդիսացել է համեմատական իրավունքը, իսկ մեթոդը՝ իրավահամեմատական վերլուծությունը:

Աշխատանքի երրորդ գլխի երրորդ ենթագլխում՝ **«Իրավունքի գլոբալացման ներառումը գլոբալացման ինդեքսներում.տեսական-կիրառական առանձնահատկություններ»** վերնագրով, ներկայացվում է գլոբալացման ինդեքսների ընդհանուր բնութագիրը և վերջինիս ազդեցությունը գլոբալ գործընթացների վրա: Հիմք ընդունելով այն փաստը, որ դեռևս մշակված չեն իրավունքի գլոբալացման ինդեքսները, ներկայացվում է «իրավունքի գլոբալացման ինդեքսների», որպես յուրահատուկ հաշվառման մեթոդի, հեղինակային առաջարկը:

Աշխատանքի երրորդ գլխի չորրորդ ենթագլխում՝ **«Իրավակարգավորիչ մրցակցության առանձնահատկությունները իրավունքի գլոբալացման համատեքստում»** վերնագրով, բացահայտվում է իրավակարգավորիչ մրցակցության առանձնահատկությունները պետության ներսում, արդյունավետ իրավական, հարկային, ֆինանսական համակարգերի առկայություն դեպքում, երբ վերջիններս իրենց արդյունավետությամբ գրավիչ են նաև ոչ ռեզիդենտ անձանց համար՝ նման իրավական համակարգում ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու կամ իրենց ձեռնարկություններն այդպիսի արդյունավետ միջավայր տեղափոխելու համար: Իրավակարգավորիչ մրցակցությունն առաջին հերթին հանդիսանում է մրցակցություն՝ այդ երևույթի դասական իմաստով, երբ՝ 1) կողմերը մրցակցում են առաջարկվող առավելություններով՝ սպառողներին գրավելու միջոցով, 2) այն տնտեսագիտորեն հիմնավորված երևույթ է և մի շարք տնտեսագետների կողմից համարվում է տնտեսական զարգացման նախապայման, 3) այն ընդունվել է նաև ԱՄՆ դատական պրակտիկայի շրջանակներում և քաղաքագետների կողմից, 4) այս երևույթի հետևանքն է չափանիշների նվազեցման հակվածությունը, ինչը տարածված է «մրցավազք դեպի ներքև» կամ «մրցավազք դեպի արդյունավետություն» անվանումներով:

Ամփոփման մեջ հեղինակը շարադրել է հետազոտության արդյունքների հիման վրա մշակված եզրակացությունները, որոնք հանգում են հետևյալին.

1. Ժամանակակից գլոբալացումը բնորոշվում է որպես ազգերի միջև փոխհարաբերությունների ինտենսիվացում, որը խրախուսում է անդրազգային կառույցների հիմնադրումը, ինչպես նաև՝ մշակութային, տնտեսական, էկոլոգիական, քաղաքական, տեղեկատվական և սոցիալական գործընթացների

սերտաճումը համաշխարհային, անդրազգային, ազգային, տարածաշրջանային և տեղային մակարդակներում:

Գլոբալացման հովանու ներքո ինտենսիֆիկացվող վերոնշյալ գործընթացներին չափելի արտահայտություն տալու դեպքում, ինդեքսավորումը հնարավորություն է ընձեռում պատկերացում կազմել գլոբալացման չափի մասին և համեմատել տարբեր երկրների գլոբալացման աստիճանները:

2. Գլոբալացումն օբյեկտիվ գործընթաց է, գործնականորեն հաշվարկվող և գնահատվող երևույթ: Այն որոշակի հարթություններում ազդում է տրամաբանորեն չափելի տարրերի՝ ցուցանիշների վրա, որոնք էլ գլոբալացման աստիճանի չափման հաշվարկների փոփոխականներն են: Ինդեքսների հաշվարկման եղանակները միասնական չեն, ուստի տարբեր ինդեքսներում կիրառվում են տարբեր փոփոխականներ: Միևնույն ժամանակ տարբեր ինդեքսների հաշվարկներում կիրառվող բազմաթիվ տարրեր շատ հաճախ կրկնվում են: Դրանց շարքում են հատկապես առևտուրը, օտարերկրյա ուղղակի կամ ածանցյալ ներդրումները, տուրիզմը, տրանսֆերտային վճարումները, համացանցի օգտագործման հետ կապված մի շարք ցուցանիշներ, իսկ իրավաքաղաքական ոլորտում՝ անդամակցությունը միջազգային կազմակերպություններին: **Այնուամենայնիվ, գլոբալացման ինդեքսների հաշվարկներում չեն ներառվում իրավունքի գլոբալացման դրսևորումները: Կարծում ենք, որ ինդեքսների հաշվարկներն առավել ճշգրիտ դարձնելու նպատակով անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև իրավունքի գլոբալացման ցուցանիշները:**

3. Գլոբալացման ինդեքսներում իրավունքի գլոբալացման տարրերի ներառման հարցը քննարկելու համար անհրաժեշտ է, նախ և առաջ, պարզել, թե գլոբալացման չափման ինչպիսի ինդեքսներ գոյություն ունեն, և ինչ տարրեր են ներառվում այդ ինդեքսներում: Այնուհետև, ելնելով այն կանխավարկածից, որ իրավունքի գլոբալացումը հանդիսանում է ներկայումս փաստացիորեն տեղի ունեցող գործընթաց, աշխատանքում ներկայացվում են այն իրավական ցուցանիշները, որոնք իրավական առումով կարող են լրացնել ներկայումս առկա ինդեքսները և դարձնել դրանք առավել ճշգրիտ և իրական:

4. Իրավունքի կարգավորումների միասնականացումն անխուսափելիորեն իր ազդեցությունն է ունենում մարդկային գործունեության ոլորտների վրա: Այսպիսով, ընդունելով իրավունքի կարևորությունը հասարակության մեջ մարդկային գործունեության բոլոր ոլորտներում և ընդգծելով իրավունքի գլոբալացման՝ պետության ընդհանուր գլոբալացման աստիճանը հաշվարկելու գործընթացի վրա ունեցած ազդեցությունը, անհրաժեշտ է վերհանել այդ իրավական տարրերը, որոնք կարող են լինել գլոբալացման աստիճանի ցուցանիշներ, և որոնք անհրաժեշտ է դասել գլոբալացման սինթետիկ ինդեքսների ցուցանիշների շարքին:

5. Գլոբալացման սինթետիկ ինդեքսներում իրավական ոլորտի խմբի մեջ առաջարկում ենք ներառել իրավունքի գլոբալացման հետևյալ ցուցանիշները.

1) Ազգային իրավունքում միջազգային իրավական սկզբունքների դրսևորումները:

Ազգային-իրավական համակարգի գլոբալացման, թերևս, առաջին ցուցանիշներից կարող է լինել միջազգային լավագույն փորձի կիրառությունը, ինչի մասին կարող է վկայել միջազգայնորեն ընդունված իրավունքի **սկզբունքների** առկայությունը տվյալ իրավական համակարգում:

2) Միջազգային պայմանագրերի կիրառումը և դրանց ինկորպորացվածության աստիճանը:

Գլոբալացման ինդեքսներում անհրաժեշտ է ուսումնասիրել միջազգային պայմանագրերը ոչ միայն քանակային առումով, ինչպես «միջազգային պայմանագրեր» ցուցանիշի դեպքում, այլև՝ հաշվի առնելով, թե որքան են դրանք կիրառվում այն վավերացրած պետությունում և որքանով են ինկորպորացված ազգային համակարգերում: Միջազգային պայմանագրերը գրեթե բոլոր պետություններում ունեն առավել բարձր իրավական ուժ, քան տվյալ երկրի օրենքները և մյուս նորմատիվ իրավական ակտերը:

3) Իրավունքի գլոբալացման կարևոր ցուցանիշներից է միջազգային դատական կամ արբիտրաժային նախադեպերի կիրառումը ազգային դատարանների և արբիտրաժային տրիբունալների կողմից որոշումների կայացման գործում, որի շնորհիվ իրավունքի գլոբալացումը օրենսդրական կարգավորումների մակարդակից տեղափոխվում է նախադեպային կարգավորման մակարդակ: Եթե միջազգային դատական նախադեպերի կիրառումը ենթադրում է այնպիսի միջազգային դատարանների կողմից կայացված որոշումների կիրառում, որոնց կայացրած որոշումները միջազգային պայմանագրի ուժով նախատեսում են պարտադիր կիրառելիություն տվյալ երկրում, ապա արբիտրաժային որոշումների նախադեպային կիրառումն առավելապես պայմանավորված է տվյալ արբիտրաժային տրիբունալի հայեցողությամբ: Եթե միջազգային դատարանների կողմից տվյալ պետության համար պարտադիր որոշումների կիրառումը պայմանավորված է տվյալ երկրի իրավակիրառման բարձր մակարդակով, ապա միջազգային արբիտրաժային որոշումների նախադեպային կիրառումը, կրելով ոչ պարտադիր բնույթ, պայմանավորված է իրավագիտակցության մակարդակով և հանդիսանում է տվյալ երկրի իրավունքի գլոբալացման մակարդակը բնութագրող առավել կիրառելի ցուցանիշ: Սույն ցուցանիշի կիրառումը ենթադրում է առավելապես ազգային դատարանների կողմից միջազգային «պարտադիր» նախադեպի կիրառման քանակային ուսումնասիրություն: Օրինակ, ՀՀ իրավական համակարգում միջազգային դատական նախադեպերի կիրառման ցուցանիշ կարող

է լինել ոչ միայն ՀՀ Սահմանադրական դատարանի կամ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի որոշումներում, այլ նաև ՀՀ Վերաքննիչ, առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության, ինչպես նաև մասնագիտացված դատարաններում Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի պարտադիր իրավական ուժ ունեցող որոշումներին կատարվող անդրադարձների, իսկ արբիտրաժային որոշումների դեպքում, համապատասխանաբար, ՀՀ ԱԱՊ կից արբիտրաժային հաստատության (Արբիտրաժային դատարանի) կողմից միջազգային հեղինակավոր արբիտրաժային տրիբունալների կայացրած որոշումներին կատարվող անդրադարձների քանակը:

6. Ամփոփելով կատարված ուսումնասիրությունները՝ առաջարկում ենք սինթետիկ ինդեքսներում ավելացնել «իրավական ոլորտ» խումբը, իսկ այդ խմբի ներքո ավելացնել հետևյալ ցուցանիշները. 1) Ազգային իրավունքում միջազգային իրավական սկզբունքների դրսևորումները, 2) միջազգային պայմանագրերի կիրառումը և դրանց ինկորպորացվածության աստիճանը, 3) միջազգային դատական կամ արբիտրաժային նախադեպերի կիրառումը:

7. Գլոբալացման ինդեքսներում իրավական ցուցանիշների ներառման առաջարկը կրում է զուտ տեսական-կիրառական բնույթ, ինչով փորձ է կատարվում ինդեքսներով զբաղվող մասնագետների ուշադրությունը սևեռել նաև այն իրավական տարրերի վրա, որոնք ազդում են ընդհանուր գլոբալացման վրա, և որոնց ներառումը հնարավորություն է տալիս գլոբալացման չափումը դարձնել ավելի ճշգրիտ և օբյեկտիվ: Գլոբալացման ինդեքսներում «իրավունքի գլոբալացում» խմբի ներքո վերոնշյալ ցուցանիշներին թվային արտահայտություն տալը կարող է տեղի ունենալ միջմասնագիտական ուսումնասիրության արդյունքում, երբ իրավագետների կողմից առաջարկվող իրավունքի գլոբալացումը արտահայտող տարրերին գլոբալացման ինդեքսներով զբաղվող մասնագետները կփորձեն տալ ինդեքսներում ներառված մյուս ցուցանիշների հետ համաձայնեցված թվային արտահայտություններ:

8. Արդի ժողովրդավարական, իրավական պետությունում գլոբալացման գործընթացներում միասնականացման է ենթարկվում գրեթե ամեն ինչ՝ մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների հասկացություններից մինչև պետական կառավարման ու կառուցվածքի ձևեր:

Ինչպես հետևում է ժամանակակից իրավաստեղծ պրակտիկայի վերլուծությունից, համաշխարհային գլոբալացումից անմասն չեն մնում նաև հասարակական հարաբերությունները կարգավորող ընդհանուր կանոնները՝ իրավունքի նորմերը: Իրավունքի նորմերի գլոբալացման ապահովման գործում էական նշանակություն ունեն հատկապես հետևյալ գործոնները (երևույթները)՝

- զարգացած պետությունների կողմից իրենց ազդեցության տարածումը զարգացող պետությունների վրա,

- վերազգային կազմակերպությունների ստեղծումը և դրանց մասնակիցների իրավական համակարգերի միասնականացումը,

- իրավաբանության մեջ իրավահամեմատական մեթոդի կիրառումը,
- իրավակարգավորիչ մրցակցությունը:

Վերջինիս նպատակն է մասնավոր հատվածի համար գրավչության ստեղծումը և արդյունքում՝ առավել բարենպաստ իրավահամակարգեր առաջարկելու միջոցով պետությունների կողմից օտարերկրյա կապիտալի ներգրավումը:

9. Իրավունքի նորմերի գլոբալիզացիայի վրա իրավակարգավորիչ մրցակցության ազդեցությունն ուսումնասիրելու և այդ կապակցությամբ որևէ վերլուծություն անելուց առաջ պետք է հասկանալ, թե ինչ է իրենից ենթադրում իրավակարգավորիչ մրցակցությունը: Ընդհանուր առմամբ մրցակցությունը բնական երևույթ է, կամ ավելի շուտ՝ գործընթաց, որն առավել լայն իմաստով, մի երևույթի ձգտումն է ունենալու առավել նպաստավոր դիրք նմանատիպ այլ երևույթների նկատմամբ: Իրավակարգավորիչ մրցակցությունն առաջին հերթին հանդիսանում է մրցակցություն այդ երևույթի դասական իմաստով, երբ՝

- կողմերը մրցակցում են առաջարկվող առավելություններով՝ սպառողներին գրավելու միջոցով,

- երկրորդ՝ այն տնտեսագիտորեն հիմնավորված երևույթ է և մի շարք տնտեսագետների կողմից այն համարվում է տնտեսական զարգացման նախապայման,

- երրորդ՝ այն ընդունվել է նաև ԱՄՆ դատական պրակտիկայի շրջանակներում,

- չորրորդ՝ այս երևույթի հետևանքն է՝ չափանիշների նվազեցման հակվածությունը, ինչը հաճախ ներկայանում է «մրցավազք դեպի ներքև» կամ «մրցավազք դեպի արդյունավետություն» անվանումներով:

10. Իրավակարգավորիչ մրցակցությամբ իրավունքի գլոբալացման գնահատման նպատակով անհրաժեշտ է իրավական առումով գնահատել հենց «մրցավազք դեպի ներքև» երևույթը, որը, կարծում ենք, իրավական համակարգերի վրա կարող է ունենալ ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական ազդեցություն: Եթե տնտեսագիտության տեսանկյունից «մրցավազք դեպի ներքև» երևույթն ինչ-որ տեղ կարելի է համարել բացասական երևույթ, ապա իրավական տեսանկյունից վերջինս կարող է համարվել բավականին դրական, ինչի մասին է վկայում սույն երևույթի մեկ այլ՝ «մրցավազք դեպի արդյունավետություն» անվանումը: Նման մրցակցության արդյունքում երկրների մրցակցային դիրքերի բարելավմամբ պայմանավորված իրավակարգավորումները դառնում են առավել դյուրին և արդյունավետ հատկապես իրավունքի «սպառողների» համար:

11. Ի հակադրություն վերոնշյալի՝ իրավացիորեն կարող ենք պնդել նաև, որ իրավակարգավորիչ մրցակցության մեջ արդյունավետ դիրք գրավելու պետությունների մղումը կարող է հանգեցնել իրավակարգավորումների չափից ավելի դյուրինացմանը, ինչը հանգեցնում է իրավունքի արդյունավետության նվազեցմանը՝ անտեսելով իրավունքի հանրաճանաչ սկզբունքներն ու արհեստականորեն ստեղծելով իրավունքի բացեր: Հետևաբար, վստահաբար կարող ենք պնդել, որ իրավակարգավորիչ մրցակցությունը, որպես իրավունքի գլոբալիզացիայի ձև, իրավական տեսանկյունից ընդունելի է այնքանով, որքանով չի հանգեցնում իրավական համակարգում հանրաճանաչ սկզբունքների ոտնահարմանը և չի առաջացնում իրավունքի բացեր: Իրավակարգավորիչ մրցակցության նպատակը պետք է լինի ոչ թե ամեն գնով իրավակարգավորումների գրավչության ապահովումը, այլ արդյունավետ իրավահամակարգի ձևավորումը, որը, բնականաբար, ոչ միշտ է գրավիչ իրավունքի սուբյեկտների համար:

12. Հասկանալու համար, թե իրավունքի գլոբալացումը ինչպիսի ազդեցություն է ունենում պետության և հասարակության վրա, անհրաժեշտ է անդրադարձ կատարել նաև իրավունքի գործառույթներին: Իրավունքի գլոբալացման դեպքում տարբեր համակարգերում այդ գործառույթները կատարող իրավական նորմերը միասնականացվում են: Արդի գլոբալ պայմաններում իրավունքի հիմնական գործառույթները կարելի է դասակարգել հետևյալ կերպ.

1) Հասարակական հարաբերությունները կարգավորող գործառույթներ (մարդկանց գործողություններին հաղորդում են համաձայնեցվածության, կարգավորվածություն, վստահություն):

2) Հասարակական կարգի պաշտպանության միջոցներ (հասարակությունը վտանգավոր և վնասակար արարքների համար սահմանում է իրավական պատասխանատվության միջոցներ):

3) Գլոբալ առաջընթացի համատեքստում հասարակության թարմացման և զարգացման գործառույթներ (նպաստում է այն սոցիալական կապերի զարգացմանը, որոնցով հետաքրքրված է հասարակությունը):

4) Արդի գլոբալ (սոցիալական, էկոլոգիական և այլ) խնդիրների լուծմանն ուղղված գործառույթներ:

5) Հասարակությունում անհատի իրավունքները, ազատություններն ու պարտականությունները սահմանող գործառույթներ:

Այսպիսով, կարելի է ամփոփել, որ իրավական գլոբալացումը սրբագրումներ է կատարում իրավունքի էության, իրավագիտակցության, իրավական գաղափարախոսության, իրավակարգավորումների, իրավական գործառույթների և այլ իրավական երևույթների ձևի ու բովանդակության մեջ:

Ատենախոսության հիմնական դրույթներն արտացոլվել են հեղինակի հետևյալ գիտական հրապարակումներում.

1. Տեր-Քալյան Ա.Վ. Իրավունքի գլոբալացման ներառումը գլոբալացման ինդեքսներում. տեսական-կիրառական առաջարկ, Պետություն և իրավունք, Եր, թիվ 2 (80), 2018, էջ 108-119:

2. Տեր-Քալյան Ա.Վ. «Գլոբալացում» հասկացության ժամանակակից սոցիալ-իրավական մոտեցումների առանձնահատկությունները, «Հանրային կառավարում. Գիտական հանդես», Եր, № 1-2/2018, 2018, էջ 183- 190:

3. Տեր-Քալյան Ա.Վ. Միջազգային կազմակերպությունների իրավաստեղծ գործառույթը որպես իրավունքի գլոբալացման եղանակ (տեսական-իրավական վերլուծություն), «Հանրային կառավարում. Գիտական հանդես», Եր., № 3-4/2018, 2018, էջ 161-168:

4. Տեր-Քալյան Ա.Վ. Համեմատական իրավունքի պատմական զարգացումն իրավունքի գլոբալիզացիայի համատեքստում, «Արդարադատություն Գիտական հանդես», Եր., № 1 (42), 2018, էջ 25-32:

5. Տեր-Քալյան Ա.Վ. Իրավունքի գլոբալացման եղանակների և ձևերի առանձնահատկությունները, «Կանթեղ. Գիտական հոդվածներ», Եր., № 4 (77), 2018, էջ 175-181:

6. Тер-Балян А.В. Общая характеристика глобализации позитивного права. Правовая система и современное государство: проблемы, тенденции и перспективы развития: сборник статей IV Международной научно-практической конференции. Пенза. МЦНС «Наука и Просвещение». 2019. С. 26-29:

7. Тер-Балян А.В. Некоторые аспекты проявления юридической деятельности в контексте глобализации права. INTERNATIONAL INNOVATION RESEARCH сборник статей XVII Международной научно-практической конференции. Пенза. МЦНС «Наука и Просвещение». 2019. С. 145-148:

ТЕР-БАЛЯН АРЕН ВАГРАМОВИЧ
ГЛОБАЛИЗАЦИЯ ПРАВА В СОВРЕМЕННЫЙ ПЕРИОД
(ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ)

РЕЗЮМЕ

Модернизация цивилизаций, как процесс сближения различных цивилизационных систем, предполагает интеграцию правовых систем этих цивилизаций в единое правовое пространство, при сохранении относительной самостоятельности и особенностей национальных правовых культур.

В контексте скоротечного развития современного общества и государства, право приобретает новые качественные характеристики, такие как: гибкость, способность к интеграциям, устойчивость, и новые возможности, превращаясь в наднациональное право. Очевидно, что право постепенно приобретает общекультурное значение и особенности единого социального регулятора общественных отношений. Более того, необходимо подчеркнуть, что право из традиционного социально-нормативного регулятора общественных отношений превращается в мощный инструмент мировой интеграции цивилизаций.

Процесс интеграции государств, международных и региональных политических и экономических организаций приобретает окончательную формулировку посредством права, в котором отражается свободная воля участников процесса.

Таким образом, процессы глобализации на мировом уровне не могут быть реализованы без глобализации права, которая затрагивает не только международное право, но и национальные правовые системы.

В дополнение к вышесказанному, актуальность темы исследования обусловлена тем фактом, что Республика Армения приобрела высокую репутацию и симпатию на международной арене в результате ненасильственной, бархатной революции и благодаря которой укрепила свои позиции на международной арене, принимая активное участие в международных и региональных организациях, структурах и правовых системах. Благодаря этому, возникла необходимость в научно

обоснованном исследовании проблем правовой глобализации и правовой интеграции в контексте новых реалий.

Научная новизна диссертационного исследования в первую очередь заключается в том, что автор систематизировал и комплексно проанализировал проблемы правовой глобалистики, такие как: сущность и особенности содержания глобализации права, основные тенденции развития, основные направления влияния глобализации права на внутригосударственную правовую систему и правоприменительную практику.

В диссертации автор обосновывает, что глобальное право представляет собой единую систему взаимосвязанных и взаимодействующих правовых механизмов и инструментов, которая, в качестве цивилизационной правовой культуры и универсального нормативного регулятора, призвана обеспечить процесс взаимосвязи между личностью, государством и обществом.

Диссертационное исследование отличается разнообразием охватываемых вопросов, логическими аргументами и разумностью их решений, благодаря которым исследование положительно отличается от других научных работ по данному вопросу и представляет собой систематизированное, всеобъемлющее исследование, которое является новизной не только в отечественном, постсоветском, но и отчасти в зарубежном праве. Элементы научной новизны также заключаются в основных положениях выносимых на защиту.

Теоретическая значимость исследования заключается в том, что теоретические положения и выводы, основанные на результатах исследования, несомненно могут дополнить и развить соответствующие разделы теории права, а полученные результаты, могут быть использованы будущими исследователями в своих научно исследовательских работах.

Практическая значимость исследования заключается в том, что основные положения, изложенные в работе, могут использоваться в законотворческих и правоохранительных процессах, а также на учебных курсах по общей теории права, конституционному праву и другим отраслевым дисциплинам.

Диссертация подготовлена в отделе Государственно-правовых исследований Института философии, социологии и права НАН РА, где проводились обсуждение и рецензирование работы.

Основные положения диссертации опубликованы в научных работах автора.

TER-BALYAN AREN VAHRAM
THE GLOBALIZATION OF LAW IN THE MODERN ERA
(THEORETICAL AND LEGAL ANALYSIS)

SUMMARY

Modernization of civilizations, as a process of convergence of different civilizational systems, involves the integration of the legal systems of these civilizations in a single legal space, while maintaining the relative independence and characteristics of national legal cultures.

In the context of the transient development of modern society and the state, the law acquires new qualitative characteristics, such as flexibility, the ability to integrate, sustainability, and new opportunities, turning into supranational law. It is obvious that the law gradually acquires general cultural significance and features of a single social regulator of social relations. Moreover, it should be emphasized that the law from the traditional socio-normative regulator of social relations becomes a powerful tool for the world integration of civilizations.

The process of integration of States, international and regional political and economic organizations is finally formulated through the law, which reflects the free will of the participants in the process.

Thus, the processes of globalization at the world level cannot be realized without globalization of law, which affects not only international law, but also national legal systems.

In addition to the above, the relevance of the research topic is due to the fact that the Republic of Armenia has gained a high reputation and sympathy in the international arena as a result of the non-violent, velvet revolution and thanks to which it has strengthened its position in the international arena, taking an active part in international and regional organizations, structures and legal systems. Due to this, there was a need for a scientifically based study of the problems of legal globalization and legal integration in the context of new realities.

The scientific novelty of the dissertational research primarily lies in the fact that the author systematized and comprehensively analyzed the problems of legal globalism, such as: the essence and features of the content of globalization of law, the main development trends, the main directions of the impact of globalization of law on the domestic legal system and law enforcement practice.

In the thesis the author proves that global law is a single system of interrelated and interacting legal mechanisms and tools, which, as a civilizational legal culture and universal regulatory regulator, is designed to ensure the process of interaction between the individual, the state and society.

Dissertation research is characterized by a variety of covered issues, logical arguments and reasonableness of their solutions, due to which, the study is positively different from other scientific works on this issue and is a systematic, comprehensive study, which is a novelty not only in domestic, post-Soviet, but also partly in foreign law. Elements of scientific novelty also lie in the basic provisions of the defense.

The theoretical significance of the study is that the theoretical provisions and conclusions based on the results of the study can undoubtedly complement and develop the relevant sections of the theory of law, and the results can be used by future researchers in their research works.

The practical significance of the study is that the main provisions set out in the work can be used in law-making and law enforcement processes, as well as in training courses on General theory of law, constitutional law and other sectoral disciplines.

The thesis was prepared in the Department of State and legal studies of the Institute of philosophy, sociology and law of NAS RA, where the discussion and review of the work were held.

The main provisions of the thesis are published in the scientific works of the author.

A handwritten signature in blue ink, consisting of stylized, overlapping loops and lines, positioned in the lower right quadrant of the page.